

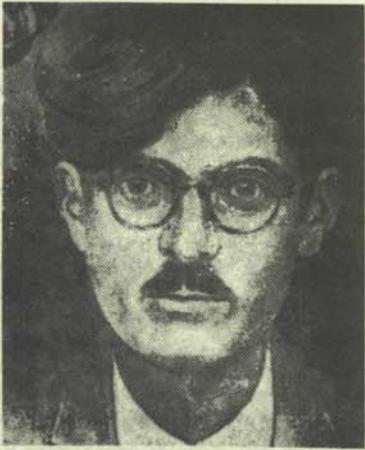
انیس و یاران او

نگاهی به شکل‌گیری روزنامه انسیس

□ بصیر احمد حسین زاده

خود به یادگار گذاشت که «بهران و نجات» و «نایاب طبله معارف» از معرفو ترین آثارها هستند.

بعد از غوت محروم ائم، نه تنها چراگی که او روشن کرده بود خاموش شد، بلکه تاره جان گرفت و شعله و رترش. اؤین کس که بعد از او مسوولیت روزنامه ائم را عهدهدار شد، محروم «سرور جویا» بود. سرور جویا در سال ۱۷۷۷ خورشیدی در شهر کابل به دنب امده بعده از تمام دوره تحصیل در سال های ۱۲۹۶ و ۱۲۹۷ و ۱۳۰۴ با پدر خود «پیرزا غلام حسن خان رئس شاهزاده» به سمت کاتب کار کرد و بعد وارد معاملاتی های سیاسی شد. این فعالیت ها تا سال ۱۳۰۴ خورشیدی ادامه داشت. سرور جویا از آن جا که علاقه ای شدید به مطبوعات داشت، برای تحصیل در این رشته به خارج سفر کرد و سال های ۱۳۰۴ تا ۱۳۰۶ خورشیدی را در ایران و اتحاد شوروی ساخت به تحصیل مشغول بود.

وی در زمان تحصیل در شوری، زبان روسی را نیز فراگرفت. جویا بعد از مراجعت از خارج و ورود به افغانستان، در شهر هرات اقامت گزید و در آن جا به نظم و ترتیب مطبوعه داشت هرات پرداخت و ناسال ۱۳۰۷ به حیث مدیر این مطبوعه فعالیت نمود. بعد از آن، در سال ۱۳۰۷ در هرات به صفت نگارنده و مدیر مسؤول «اتفاق اسلام»^{۱۰} انتخاب شد. انتخاب سرور جویا به حیث مدیر مسؤول این روزنامه همزمان بود با انتشار «روزنامه اتنی» در کابل به مسویت مرحوم آپن.
از آن جاک در روزنامه اتفاق اسلام برخی نوشته های انتقادی علیه برخی افراد نوشتند که شدیده اند روزنامه سرور جویا بزندگانی و بالارزش اند او را شب ۵ چندی ۱۳۰۹ خورشیدی در صد و نایلوی سرور جویا بزندگان خود معرفه سو قصد واقع شد، و از مرکزه که جان سالم به در پرس و سوی معالجه به ندن برده شد. جویا بعد از صحبت باطن کامل دویاره به افغانستان برگشت، ولی این بار به هرات نیامد و راهی کابل شد و در

نفر همکار براي کار در روزنامه، سرانجام موافق شد که در روز ۱۵ شهریور ۱۴۰۶ خوشبختی اوين شماره روزنامه اينس را به صاحب امتيازي و مسؤوليت خود در ۴۵ سخنه منتشر کند.^۵

او در سرمقاله اولين شماره روزنامه که درست ۷۲ سال پيش به نشر رسيد، چنین آورده است: «اتبس، طفلک نوزادی است در عالم مطبوعات. من خواهد در اوقات فراغ، نديمه؛ در ساعت‌هاي کار، معاون؛ در امور مشکله، مشاور؛ در حالات غم و اندوه، سمير؛ الحالصل در حيات فكري و علمي عموم گرد و...».

مرحوم پيکوپيد را با درج آن جملات در سرمقاله تختين شماره روزنامه خواست می خواهيم: «اتبس از زوروzi که قصد به وجود آمدن را داشت، فريضه خدمت را بر خود فرض کرد»^۶

ممنوع اینست در نوشتهای شماره این روزنامه موضوعات و مطالبی را که در روزنامه اش قصد داشت بتوسیله، چنین بین نمود: «انیس غیر از مباحث مختلفهای که با خود دارد، مرتبًا زیر عنوان قسمت های ذیل نفیضات و معلومات شواهد داد:

قسمت اول - مقالات: در این قسم مقالات روحی، اجتماعی و

حیاتی و ... درج خواهد شد.

قسم دوم - قالوون: به ذریعه این قسمت، انسی می خواهد به مشترکین خود از صفت مأمورین دولت پهلوی خدمت ها را پنداشید، زیرا همه متعلق به مباحثت اداری و یا قانونی خواهد بود. مطالب قانونی، مطالب حقوقی، اصول تصریف قانون، شفاسه و اساسات قانون، علوم شرع قانون، اصول تصریف قانون، قراءه تطبیعی قانون و رای دیگر مباحثت شرح و یا اصولی در این قسمت گنجانده خواهد شد.^۸

همچنین خبرهای بازمان: خبرهای فتن، علمی، ادبی، سیاسی در ادیات افغانستان و جهان؛ خبرهای مهم سیاسی افغانستان و جهان رزیدادهای داخلی و خارجی از جمله موضوعاتی پروردند که روزنامه انس، بدانها اعمیت می داد. یکی دیگر از موضوعاتی که مرحوم انس میدان توجه داشت و همه روز تعدادی از سخنران انسی را به خود اختصاص می داد مسابل خانه و خانه داری، آشیانی، بهداشتی، تعلیم و تربیت فرزندان، مسابقه های علمی و ادبی بود.^۹ به مر صورت مرحوم یعنی الدین انس با تائیونی و زبانگذاری اولین روزنامه ملی تأسیس گردید در توان انتشار، بهت روشن نمودن اهداف عمومی کوشش نمود و در این راه از همه خدمت، مفاسد نکرد.

هزار پیش از سال از عمر روزنامه ایس نگذشته بود که «جهة سقوط» بر کابل تسلط پیدا کرد و با تسلط او، تمام کارهای مطبوعاتی از روزنامه افتاد. مرحوم ائمین هم مجبور شد که روزنامه را از انتشار بیاورد. در سال ۱۳۰۷ خورشیدی، مرسوم ائمین که این وضع را نمی‌توانست تحمل کند به دسته مخالفان جمهوری سقوط که در ولایت پکتیا تشکیل شده بود و رهبری آن را ران شاه پر عهد داشت، پیوست. وی در آن جهان مدت از ناشای مطبوعاتی برداشت و در آن جاه چشم جزیده و مشترک من کرد و جریانات روز را به مقابله مرمدم رساند. بعد از سقوط پیچه سقوط، مرحوم ائمین دوباره کار مطبوعاتی را در کابل از مرگ فرست. انتشار روزنامه ایس تا سال ۱۳۱۷ خورشیدی با صاحب امتیازی و مسئولیتی‌گذارین ایس ادامه داشت، تاکه در این سال، او بر اثر بیماری تبرکلوز از دنیا رفت.

و سخنه کامل آن در نزد شمس الدین کتابپرورش بود.^۲

مرحوم ائمیس در اواخر سال ۱۳۰۴ خورشیدی هرات را به مقصد کابل ترک کرد. وی پس از وروده به کابل در بازار «محمدجان خان غازی» واقعه آفتاب اختیار کرد. تنها سرمایه‌های او در آن زمان، چند جلد کتاب و محله بود. پس از جایگزین شدن در کابل، فکر انتشار یک جریده، اینس را به خود مشغول داشت. این فکر، همه چیز او شده بود تا این که در این کار جدی شد و عزم کرد که روزنامه‌ای منشتر کند. به فکر زنگ و کاغذ و پیزه‌های دیگری که او در آن زمان احساس می‌کرد باید یک روزنامه لازم است اتفاق و بعد از سعی فراوان، موقع شد که آنها را تهیه کند.

یکی از دوستان تزدیک مرحوم ائمیس در خطاطی خود آورده است که او حقیقت در زمانی که در هرات ساکن بوده، به فکر تأسیس روزنامه افتاده بوده است. مرحوم « حاجی عبدالحسین منجم باشی » از دوستان تزدیک مرحوم ائمیس چنین نقل می‌کند: « اورزی شخصی در هرات، جوانی به نام ابراهیم راگرفته و به مختار سابل شخصی که با او داشت، او به نویم تهمت تکفیر زد و مردم آن جوان را کشان کشان به طرف محکمه می‌پرندند. در این اثما معنی الدین که ما او را مولوی افتخار می‌گفتمیم، با ایشان مصادف شد و گفته ام: وقفن گفتند از حرف کفارمیز زده است، با فضاحت بیان آن مردم را از امام ساخت و جوان مذبور را از چشم ایشان نجات داد و با خود به مدرسه برد و مفارشیز کرد که برای چند ماهی از هر روز در مدرسه بود. بعد از آن روز، معنی الدین مرحوم به فکر تأسیس روزنامه‌ای که برآسی و حدت می‌نمکن باشد، اتفاق و عیشه می‌گفت: تا می‌کنم که از راه ملک افکار مردم تغیر شود، همیشه تعصب جاهانگیر این کشور حکمران خواهد بود. و عاقبت یک روز شنیدم که به کابل رفته و روزنامه‌ای به نام « انتیبی » نشر می‌کند.^۳

به هر صورت، مرحوم ائمیس بعد از نثارهای فروان و با اتفاق چند

روز ۱۵ نور ۱۳۰۶ خورشیدی در تاریخ مطبوعات افغانستان روزی مهم به شمار می‌رود و برای میشه ماندگار و به یادماننده خواهد بود. مرحوم «محلی الدین اپس» در این روز سکنگ بنای روزنامه‌ای را که نام آن روزنامه‌ای افغانستان گردید؛ روزنامه‌ای که بعد از پیک از معتبرترین روزنامه‌های افغانستان گردید؛ روزنامه‌ای که اشارت آن تا امروز به طور مستمر و بدین وقته ادامه دارد و امروزه پیک از پایه تیرن روزنامه‌های افغانستان است.

یه جاست که نگاهی بیندازیم به شکل‌گیری اولین این روزنامه که تحت عنوان «پاس» پایه صحنه مطبوعات نهاد.

آنکوونه که در شرح بال مرحوم محلی الدین اپس آمده است، وی تفصیلات مقدماتی را در معرف انجام داد و با زبان و ادبیات عرب به خوبی آشنا بود. او قصد داشت که بعد از اتمام تفصیلات به افغانستان مراجمه کند که از حسن تصادف در سال ۱۳۰۰ خورشیدی با «محمد اسماعیل» مشهور به «اندی» آشنا شد. اندی از طرف حکومت وقت افغانستان مأمور شده بود تا از مصر یک دستگاه چاپ با تمام امکانات برای افغانستان خریداری نماید. او که دریافت محلی الدین اپس قصد بازگشت به افغانستان دارد، او برای بازگشت به کشور نشویون گردید. مرحوم اپس بعد از مشورت با پدر خود تصمیم گرفت که راهی افغانستان شود. اولین شهری که اپس بعد از مراجعت از مصر در آن پا گذاشت، هرات بود. وی حدود دو سال در شهر هرات اقامت داشت. محل زندگی او در این شهر، در مسجد «سعیدی»^۱ بود که وی روز و شب را در آنجا سپری کرد.

از آنچه که مرحوم اپس به حافظه دارد و بودن از افغانستان، به زبان و ادبیات دری انسانی چنانی داشت، ادبیات دری و نویسنگی به این زبان را در همان مسجد سعدیه هرات فراگرفت و کتابی هم به شیوه مکاتبه و مناظره درباره میرایی افغانستان نوشت به نام «ندای طبله معارف» که فهمی از آن کتاب، چندی بعد در مطبوعه داشت هرات به چاپ رسید

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

موجع

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

آنچه در پی می‌آید، برگردان چند صفحه از کتاب حقوق و افغانستان شناس امریکایی، لویس دوپری Louis Dupree است.

و چند سال را در افغانستان سهی کرده و تحقیق جامی را در امور کشور ما تا سال ۱۹۵۱ انجام داده است.

تمام کاستیها در امر برگردان، متوجه من است. انتظار دارم که آقای دوپری عذر می‌پنداشد. حتی اگر اقدام من باعث شود که کسی دیگر بر ترجمه بهتر این مفاهیت کند، به آرزوه خود رسیده‌ام. در عنین حال امیدوارم این برگردان ضعیف بر اکاهمی دوستداران فرهنگ کشور مظلوم ما بیفزاید.

نشریات باید توسط افراد ذیریط و علاقه‌مند تأمین مالی شودند و عمدتاً چنین علاوه نشان داده شود. بنابراین همچنین کمودی زورنالیست‌های ماهر و تواندند اتفاقی، حتی در نشریات تحت کنترل دولت، نسایان باید شود.

در میان نشریات ادواری، وزارت اطلاعات و کلتور انتشار تعدادی نشریه انسان را به عهد دارد. این نشریات، معمولاً مسیر مطبوعات روزانه دولتی در کابل یعنی ائم (زبان اصلی / فارسی)؛ اصلاح (زبان اصلی / شتو)؛ هیواه (شتو)؛ کابل تابع (انگلیسی) را تعقیب می‌کنند. نقش مطبوعات تحت کنترل دولت، تا انداده‌ای می‌باشد. باقی می‌ماند. حکومت اظهار می‌کند که مطبوعات، با ازدای، انکار خود را بایان می‌دارند. اما هر چند سبقات‌گهگاهی، قاطع کامیت سیاست حکومت را مورد حمله قرار می‌دهند، انتحراف بندادی از خط روایت ناسکن است. به هر حال، از نظر یک دولت موکاریک براز گشته فضای سالم، اعتمادی گوگانگون به دسوکاری این ازداده و فضای سالم، اعتمادی گوگانگون به دسوکاری این ازداده و مسوولانه در سوابی نشریات اپوزیسون مورد بحث فراز گردند.

اندکی پس از اعلام قانون مطبوعات در جو لای ۱۹۶۵، شش نشریه مخصوص منتشر شد: پیام امروز، خلق، مردم، وحدت، افغان ملت و مساوات.

نشریه خلق (توده یا مردم) یک تجربه جالب و آموزش بود. ناشر اپیوال (نورمحمد ترکی) و مدیر مسؤول آن (بارق شفیعی)، شاعر معروف چهی) عشماره آن را از ۱۱ آوریل تا ۱۶ مه ۱۹۶۶ مه می‌شتر کردند، پیش از آن که دولت در ۲۳ مه از انتشار آن جلوگیری کند. بسیاری از افغان‌ها تسمیم دولت را یک اشتباه می‌دانند.

در شماره‌های ۱ و ۲ خلق که در یک مجلد چاپ شد، زیر عنوان سرخ زنگ نشریه، اعلان گردید که این «نشر صدای موکاریک خلق» است. سبقات‌ای که به در زمان فارسی و پشت چاپ گردید، مشکلات و مسائل افغانستان را به چهار دسته (سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و

از لحاظ نظری، قانون اساسی ۱۹۶۴ افغانستان زمینه آزادی مطبوعات را فراهم کرد. از لحاظ عملی، قانون مطبوعات اعلام شده در جو لای ۱۹۶۵ با ۸ فصل و ۵۵ ماده، کوشید چین خواسته را اجرا سازد.

برخی، قانون مطبوعات را به عنوان مانع چین کاری مورد انتقاد قرار داده‌اند. اما محدودیت قانون موجب استقرار یک سلسه مقررات را تحت آن، مطبوعات آزاد حق الامان گسترش افتد. در میان متنی با

کمتر ۱۰ «درصد ابادو، نشریات اثر اندک بر خارج از شهر» دارد، اما از لحاظ سیاسی تأثیر سیار زیادی بر جمعیت فرابینده باساده شهری

نموده. این شود گفت که از آخرین حلقه‌های سلسه‌ای بود که توسط مردم این ایجاد شده بود. از جمله کارهای ارزشمندی که معاشر در اینس انجام داد، چاپ مرتک کلشیخ تاریخی اینس بود که تمام روزنامه را از همان زمان هکاری خود را اینس آغاز کرد که این همکاری، تا این عمر او ادامه یافت. در آن زمان که مردم اینس کاری می‌کرد، «خدماتی علی بیان» بود که وی بعد از «صباح الدین کشکی» مسؤول روزنامه را بر عهد گرفت. عیاس هم به حيث تویستند و هم به حيث مدیر مسؤول اینس زحمات زیادی در این راه کشید و من شود گفت که از آخرین حلقه‌های سلسه‌ای بود که

دو روزه خدمت مستقیم لطیف در اینس، بار اول از سال ۱۳۱۹ خورشیدی آغاز شد او در این دور، موقق شد که مسداد آن را از هفتاده‌نامه به روی نامه تبدیل کند و در چهارصفحه به قلم بزرگ انتشار دهد. این شوده تا سال ۱۳۲۱ خورشیدی ادامه داشت تا این که در این روز جنگ جهانی که تأثیرات راهش از کار خود ادامه داد، اینس در چهار سفحه کوچک و با حروف قائم به کار خود ادامه داد.

کارهای که مرجم طبیعی در آن سالیان در اینس انجام داد اغلب تویستندی بود چه در زمان مردم اینس و چه در زمان دیگران. او در

تویستندی مانندگاری را از خود به جا گذاشت که از آن جمله من تویان به نایشنامه‌هایی برای تیار را یاد کرد و آثاری چون «مشخص سالون»، «شام زنگی»، «گرسنه‌ها»، «شمع‌ها که می‌سوزند»، دوست گردانی، «او پدرم نیست»... و... را نام دارد. «مشخص سالون» و «او پدرم نیست» در چندین سایه بزند شدند. از دیگر آثار او من تویان به

ترجمه چندین نایشنامه اشاره کرد از آثاری چون «در راه عقیده مردی که خاموش من ماند»، «شب هولناک زن»، «طلاء»، «شیب که آواز زنگ‌ها شنیده من شد»، «گلوله دو قلب»، «پرنده می‌جروح»، «بالاپوش»، «پیراهن عروس»... و... از جمله آن. مرجم طبیعی گذشته از کار در روزنامه اینس قسمت زیادی از عمر خود را نیز در کارهای هنری سری نمود و

مذکور هم به حيث سریست اداره هنر افغانستان ایفا وظیفه نمود. او سراجیم به مرض سلطان دچار شد و پس از ۳۷ سال کار در روزنامه اینس و دیگر کارهای هنری، در روز جمعه ۲۱ جوزای سال ۱۳۴۴

مجله اعضاي انجمن ادبی کابل شامل شد. در این زمان، مرجم اینس دچار بیماری شدیدی شد و دیگر قادر به کار کردن نبود. اینجا بود که سرور جویا سرپرست و مسؤولت اینس را برعهده گرفت تا اینکه در سال ۱۳۱۷ خورشیدی، بعد از فوت اینس، او رسماً سندیز مسؤول روزنامه اینس شد. این مسؤولت ادامه داشت تا این که در سال ۱۳۲۷ خورشیدی، جویا بخطاط فعالیت سیاسی و شرکت و اجتماعی بود.

صیغه‌ی تا سال ۱۳۲۶ مسؤولت اینس را بر عهده داشت و بعد از این که

یکی دیگر از باران اینس که بعد از مرحوم لطیف سکان روزنامه را در دست گرفت، محمد عثمان صبور گرفت که از آن جمله می‌توان به بزرگ شدن اطع

نیان در اینس در انتشار سالنامه‌ی جداییه به عنوان هدیه اینس برای خوانندگان شاره کرد که شامل موضوعات مختلف ادبی، تاریخی و اجتماعی بود:

این مسؤولت را «محمد حاشم میوندوال» بر عهده گرفت. از جمله رویدادهای زمان مسؤولت میوندوال، تأسیس مجله «وزیر خوبگانی»، افتاد.

در زمان مدیریت او، ترتیب انتشار اینس از روزنامه به هفتاده‌نامه تغییر پیدا کرد. در این مسلط بیشتر مطالع آن در حق و ادب بود و با سیاست و

انتقادی اش تا حد زیادی کاهش پیدا کرد. دوره خدمت اینس خوبگانی در اینس، از ۱۳۱۹ تا ۱۳۲۸ خورشیدی ادامه داشت.

یکی دیگر از باران مرحوم اینس که از ایندی همکاری بود، اینس این روزنامه با او همکار بود، مرجم «عبدالرشید لطیف» بود. لطیف کسی بود که هم دوران مدیریت محی‌الدین اینس را تحریر گردید و بود هم دوران مدیریت

سروز جویا سرپرست و مسؤولت اینس بر دوش یکی دیگر از باران محی‌الدین اینس یعنی مرحوم «محمد عثمان خوبگانی» افتاد. در زمان مدیریت او، ترتیب انتشار اینس از روزنامه به هفتاده‌نامه تغییر پیدا کرد. در این مسلط بیشتر مطالع آن در حق و ادب بود و با سیاست و

انتقادی اش تا حد زیادی کاهش پیدا کرد. دوره خدمت اینس خوبگانی در اینس، از ۱۳۱۹ تا ۱۳۲۸ خورشیدی ادامه داشت.

یکی دیگر از باران مرحوم اینس که از ایندی همکاری خود را اینس آغاز کرد، این همکاری، تا این عمر او ادامه یافت. در آن زمان که مرجم اینس در چهار سفحه کوچک و با حروف قائم به کار خود ادامه داد، دیگر باران اینس را تحریر نگذشت.

در زمان مسؤولت محمد یوسف حیران و محمد آریا، تغییرات چندان مهمی در اینس صورت گرفت. در سال ۱۳۲۲ مسؤولت اینس به محمد خالد و شواعن تعلق گرفت و تا سال ۱۳۳۶ ادامه پیدا کرد. بعد از آن محدث قاسم واحد مدیر مسؤول و تا سال ۱۳۲۸ که به این حدود ادامه داد، در زمان این مسؤولت مطالع آزاد حق این ایجاد شده بود. از جمله کارهای ارزشمندی که معاشر در این دور، موقق شد آن را از همان زمان هکاری خود را اینس آغاز کرد، تا این عمر او ادامه یافت. در آن زمان که مرجم اینس در چهار سفحه کوچک و با حروف قائم به کار خود ادامه داد،

سروز جویا سرپرست مطالع اینس بود. از جمله کارهای ارزشمندی که معاشر در این دور، موقق شد آن را در این دور، موقق شد که مسداد آن را از هفتاده‌نامه به روی نامه تبدیل کند و در چهارصفحه به قلم بزرگ انتشار دهد. این شوده تا سال ۱۳۲۱ خورشیدی ادامه داشت تا این که در این روز جنگ جهانی که تأثیرات راهش از کار خود ادامه داد، اینس در چهار سفحه کوچک و با حروف قائم به کار خود ادامه داد.

کارهای که مرجم طبیعی در آن سالیان در اینس انجام داد اغلب تویستندی بود چه در زمان مردم اینس و چه در زمان دیگران. او در

تویستندی مانندگاری را از خود به جا گذاشت که از آن جمله من تویان به نایشنامه‌هایی برای تیار را یاد کرد و آثاری چون «مشخص سالون»، «شام زنگی»، «گرسنه‌ها»، «شمع‌ها که می‌سوزند»، دوست گردانی، «او پدرم نیست»... و... را نام دارد. «مشخص سالون» و «او پدرم نیست» در چندین سایه بزند شدند. از دیگر آثار او من تویان به

ترجمه چندین نایشنامه اشاره کرد از آثاری چون «در راه عقیده مردی که خاموش من ماند»، «شب هولناک زن»، «طلاء»، «شیب که آواز زنگ‌ها شنیده من شد»، «گلوله دو قلب»، «پرنده می‌جروح»، «بالاپوش»، «پیراهن عروس»... و... از جمله آن. مرجم طبیعی گذشته از کار در روزنامه اینس قسمت زیادی از عمر خود را نیز در کارهای هنری سری نمود و

مذکور هم به حيث سریست اداره هنر افغانستان ایفا وظیفه نمود. او سراجیم به مرض سلطان دچار شد و پس از ۳۷ سال کار در روزنامه اینس و دیگر کارهای هنری، در روز جمعه ۲۱ جوزای سال ۱۳۴۴

پیوشه شد.

۱- مسجد «سعده» همان مسجدی است که اکنون به مسجد غوال شهرباز طیبیان اندیشه

۲- او کی از معرفت‌ترین تایپیت‌های این ایجاد شده بود. از جمله کارهای ارزشمندی که معاشر در این دور، موقق شد آن را از هفتاده‌نامه به روی نامه تبدیل کند و در چهارصفحه به قلم بزرگ انتشار دهد. این شوده تا سال ۱۳۲۱ خورشیدی ادامه داشت تا این که در این روز جنگ جهانی که تأثیرات راهش از کار خود ادامه داد، اینس در چهار سفحه کوچک و با حروف قائم به کار خود ادامه داد.

کارهای که مرجم طبیعی در آن سالیان انجام داد اغلب تویستندی بود چه در زمان مردم اینس و چه در زمان دیگران. او در

تویستندی مانندگاری را از خود به جا گذاشت که از آن جمله من تویان به نایشنامه‌هایی برای تیار را یاد کرد و آثاری چون «مشخص سالون»، «شام زنگی»، «گرسنه‌ها»، «شمع‌ها که می‌سوزند»، دوست گردانی، «او پدرم نیست»... و... را نام دارد. «مشخص سالون» و «او پدرم نیست» در چندین سایه بزند شدند. از دیگر آثار او من تویان به

ترجمه چندین نایشنامه اشاره کرد از آثاری چون «در راه عقیده مردی که خاموش من ماند»، «شب هولناک زن»، «طلاء»، «شیب که آواز زنگ‌ها شنیده من شد»، «گلوله دو قلب»، «پرنده می‌جروح»، «بالاپوش»، «پیراهن عروس»... و... از جمله آن. مرجم طبیعی گذشته از کار در روزنامه اینس قسمت زیادی از عمر خود را نیز در کارهای هنری سری نمود و

مذکور هم به حيث سریست اداره هنر افغانستان ایفا وظیفه نمود. او سراجیم به مرض سلطان دچار شد و پس از ۳۷ سال کار در روزنامه اینس و دیگر کارهای هنری، در روز جمعه ۲۱ جوزای سال ۱۳۴۴

پیوشه شد.

۱۱- به تقلیل از شماره اول روزنامه اینس (۱۵ تیر خورشیدی)

۱۲- متعاین این مقاله، سالنامه‌ی روزنامه ای محلی بود که هر روز در هرات منتشر می‌شد و هنوز هم انتشار آن ادامه دارد.